

Ђуро ТОШИЋ
Историјски институт
Београд

БОСАНСКИ „ЛУТАЈУЋИ ВИТЕЗОВИ“ ПАШТРОВИЋИ*

Анстракт: На основу постојеће литературе, те објављене, а посебно необјављене архивске грађе дубровачке и которске провенијенције, у раду је приказан долазак тројице од петорице синова Радослава Паштровића (Андрија, Николица, Алекса, Остоја и Радич) из паштровићке области у Зети на подручје средњовјековне требињске жупе. Посебно је апострофирана дипломатска служба тројице преко Котора избјеглих Паштровића (Алексе, Остоје и Радича) који су је – у складу с властитим интересима – уз честе прекиде и прелажење с једне на другу страну, обављали код најистакнутијих обласних господара (Косача и Павловића) и босанских краљева. Најдуже су се, ипак, задржавали на двору Радосава Павловића, којем је Алекса завршавао бројне и веома сложене послове око регулисања чувеног „конавоског питања“ са Дубровником, а Остоја му био „десна рука“ на Порти, гдје је – служећи се лажима, митом и корупцијом – настојао да пребаци сву кривицу на Дубровчане у неправедном Павловићевом рату с њима. И најмлађи од браће Радич је, вођен примјером старије браће (Алексе и Остоје), пружао своје дипломатске услуге истом „послодавцу“, све док овај није изгубио требињску област (1439), последице чега је постао племић и дипломата на двору новог господара ових крајева војводе и херцега Стефана Вукчића Косаче.

Кључне ријечи: Паштровићи, Алекса, Остоја, Радич, Конавле, Дубровник, Котор, султан, Порта.

Презиме чувене властеоске породице Паштровића – било оних из зетског приморја, по којима је читава област Паштровића добила име, или, пак, касније оних из средњовековне Босне – поодавно је познато у историјској литератури. Још је Константин Јиречек у своје вријеме закључио како се више носилаца овог презимена – Никола, Остоја, Радич,

---

* Рад настао као резултат истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој *Привредни, друштвени и културни развој српских земаља средњег века* (Ев. бр. 147030).

Стефан и Алекса – јавља као властела у служби Сандаља Хранића Косаче, те истакнутих обласних господара из племићке куће Павловића и самог босанског краља.¹ Овако сажето и концизно приказану појаву Паштровића, Иван Божић је објаснио чињеницом да су ови „лутајући“ босански племићи стали на страну босанског војводе Сандаља Хранића када се сукобио са зетским главаром Ђурђем II Балшићем и у другој половини 1398. био присиљен на узмицање, у чему су му се придружили, очито уплашени од освете Балшића, дојучерашњи савезници и њему лојални поданици Паштровићи. Не налазећи у изворима сигурну потврду за то, увијек опрезни Божић се „заштитио“ претпоставком да су се догађаји у овом зетско-босанском сукобу „можда одиграли тако“.² Но, и поред све опрезности, акрибичном историчару су се, ипак, поткрала два ситнија превида: прво, погрешно је везивао све код Јиречека наведене Паштровиће за Босну и друго, прерано их је „преселио“ у ову земљу, будући да нису „тако брзо и рано“ напустили своју територију и град Котор у којем су, последије примања которског грађанства, „слободно, безбједно и грађански живјели као што чине други наши грађани“.³

Мада се не зна тачно који је од ове двојице аутора први „открио“ докуменат о додјеливању грађанства синовима Радослава Паштровића, њиме се, поред Божића, готово у исто вријеме користио и Јован Вукмановић приликом писања етнографске студије о области Паштровића.⁴ Изгубивши из вида да је у Котору тога доба година почињала – према стилу Рођења (*Stylus nativitatis*) – 25. децембра, овај посљедњи је некритички преузео на почетку исправе наведени датум, 29. децембар 1399, умјесто 29. децембра 1398. године када је настала оригинална даровница. Вукмановић је, поред погрешног датирања, у њеном садржају примјетио само двојицу најмлађих Паштровића – Остоју и Радича Паштровића – иако се из општег смисла документа, а посебно оног мјеста у њему гдје се говори „о дуговима њиховог оца“ (*per debitum ... patris eorum*) а не очева – јасно види да се радило о петорици синова (*Andreas, Nicolizam, Allexium, Ostoiam et Radicium*) истог човјека, званог Радослав.⁵ Да је аутор

---

¹ К. Лиречек, *Историја Срба II*, Београд 1952, 46.

² И. Божић, *Средњовековни Паштровићи*, Историски часопис IX-X (1959) 153 и *Исти, Период Балшића*, *Историја Црне Горе II/2*, Титоград 1970, 67.

³ Н. Порчић, *Један незапажени податак о властелинској породици Паштровића (Један незапажени податак)*, Мешовита грађа (*Miscellanea*), XXVII, Београд 2006 – Прилог, 46.

⁴ Ј. Вукмановић, *Паштровићи – антропогеографско-етнолошка испитивања (Паштровићи)*, Цетиње 1960, 72.

⁵ Н. Порчић, *Један незапажени податак* – Прилог 46.

ове етнографске студије знао за двије године раније објављени, до краја архивски утемељен, рад Риста Ковијанића о которским кнежевима у доба самосталности, сигурно му се не би десиле ове грешке хронолошке и персоналне природе.⁶

Готово у исто вријеме када се Божић бавио облашћу Паштровића у средњем вијеку и њеним утицајем на истоимену властелу у Босни, на босанске Паштровиће се осврнуо и археолог Паво Анђелић у своме раду о градовима у горњем току ријеке Неретве. Полазећи од старе, у литератури већ одавно прихваћене, тезе о утврђеном граду кнеза Алексе Паштровића Бијелој у близини Коњица, Анђелић се позабавио и анализом, њему познатих, објављених извора о Алекси, Остоји и Радичу Паштровићу. На основу ситних и кроз цијелу прву половину XV вијека, на разним странама разасутих података дошао је до убједљивог закључка да су ова тројица били браћа, чије га је презиме „упутило“ у зетску област Паштровића, гдје им је на основу расположивих извора трагао за поријеклом.⁷

Убрзо после Анђелића, до данас, без сумње, најбољи познавалац хумско-требињске властеле Михаило Динић посветио је, поред осталих племићких породица, пажњу и породици Паштровића. На основу минуциозне анализе објављене, а посебно необјављене, дубровачке архивске грађе, он је унеколико проширио „именски регистар“ ове породице у XIV вијеку успјелим приказом занимљиве личности Никше (Николице!) Паштровића ангажованог у служби Ђурђа Балшића 1375. године, а уз то допунио и Анђелићева сазнања о тројици поменутих босанских Паштровића (Алекси, Остоји и Радичу). Занимљиво је да је Динић, за разлику од претходних истраживача, посумњао у повезаност паштровићке области у Зети и истоимене босанске властеле, остављајући опрезно мјеста претпоставци да су сви, у њему доступним изворима, познати Паштровићи – од Николице 1355. до Радича 1450. године – могли живјети у залеђу Дубровника.⁸ Највећу спремност да прихвати ове Динићеве – више претпоставке неголи хипотетичке тврдње – показао је Љубо Спаравало, који је, доказујући да Бијела кнеза Алексе Паштровића није била код Коњица већ уз дубровачку границу код Требиња, једним конзистентним и чврсто сатканим текстом увелико обогатио дотадашњу

⁶ Р. Ковијанић, *Которски кнезеви у доба самосталности (1391-1420)*, Историски записи 13/1-2 (1957) 153-154.

⁷ Р. Анђелић, *Srednjevjekovni gradovi u Neretvi (Srednjevjekovni gradovi)*, Glasnik Zemaljskog muzeja (GZM) u Sarajevu 13 (1958) 190-192.

⁸ М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 22, 62-63, 77, 91.

спознају о цјелокупној Алексиној, Остојиној и Радичевој дјелатности последице њиховог преласка из Боке у требињску област.⁹

Овако богата и разноврсна дјелатност браће Паштровића није промакла ни пажњи Анте Бабића, који је већи дио свога рада о дипломатској служби у средњовјековној Босни посветио управо њима. Посебно живо и пластично осликао је „лик и дјело“, по годинама средњег од браће, Остоје Паштровића, уз благо „уздржан став“ према оцјенама дубровачке владе која није бирала ријечи да у што рђавијем и негативнијем свјетлу прикаже овог „дипломатског агента“ на Павловићевом двору који јој се ништа мање није замјерио од његовог безобзирног и силовитог господара приликом рјешавања конавоског питања.¹⁰

И, најзад, тачку на често изражавану недоумицу око постојања и природе повезаности зетских и босанских Паштровића ставио је представник млађе генерације историчара Небојша Порчић. Он је, на основу једног незапаженог архивског податка которске провенијенције о властеоској породици Паштровића, неспорно показао да су тројица пунољетних Паштровића (Андрија, Николица и Алекса), у своје име и у име двојице своје – вјероватно млађе и малољетне браће – (Остоје и Радича), склопили „уговор, погодбу и споразум“ (*pacta, convenciones et concordia*) са представницима которских власти око пријема међу њихове грађане. При том је добро примјетио да поменути браћа и њихов отац Радослав немају уз лично име никакву другу одредницу осим одреднице „Паштровић“ и да се међу њима из генерације у генерацију понављају имена Андрија, Никола, Радослав и Алекса која су носили њихови преци и сродници током XIV вијека. Увјерљива је и ауторова констатација да имена последњих тројице Паштровића (Алекса, Остоја и Радич) у потпуности коинцидирају са именима три брата Паштровића који се деценију-двје помињу као властела у служби босанских властодржаца. Од тога нам не треба тражити ваљанијег доказа да се ради о истој породици која се преселила из зетског краја у залеђе Дубровника, као што су то претпостављали и неки од старијих историчара.¹¹

Од користи нам је био и необјављени рукопис докторске тезе Срђана Рудића о босанској властели у XV вијеку у коме су на једном мјесту систематски и прегледно сакупљена сва досадашња сазнања о

---

⁹ Љ. Спаравало, *Бијела кнеза Алексе Паитровића*, Историјски гласник 1-2 (1981) 63-87.

¹⁰ А. Бабић, *Дипломатска служба у средњовјековној Босни (Дипломатска служба)*, Из историје средњовјековне Босне, Сарајево 1972, 163-165, нар. 318.

¹¹ Н. Порчић, *Један незапажени податак*, 50-51, Прилог, 46-47. О томе види опширније: И. Божић, *Средњовековни Паитровићи*, 153.

породици Паштровић.¹² Не бисмо смјели заборавити и необјављени рукопис магистарског рада Невена Исаиловића о политици босанских владара према Далмацији крајем XIV и почетком XV вијека у којем је запажена и из анонимности извучена улога Сандаљевог агилног и амбициозног кнеза Алексе у утврђеном Скрадину.¹³

*
* *

Као људима од повјерења, которска влада је крајем XIV вијека, поред грађанских права и куће за становање, те уз опроштај свих у прошлости почињених „сагрешења“, обезбједила још неко вријеме Паштровићима сигуран боравак у своме граду. Колико је дуго потрајало то својеврсно „право азила“ не бисмо знали рећи, пошто су извори нагло „заћутали“ о новопеченим которским грађанима и Сандаљевим штићеницима. Тек нам 1409. године избија на „видјело“ први (вјероватно и најстарији од тројице браће који су се преселили у Босну) Алекса, када му баница Анка и њезин зет војвода Сандаљ додјељују (до данас неубицарано) село Кричева Драга у островичкој жупи.¹⁴ Склапањем брака са Катарином, кћерком бана Вука Вукчића и банице Анке, Сандаљ је још у прољеће 1405. дошао у посјед утврђених мјеста – Островице и Скрадина – којима је управљао преко својих званичника.¹⁵ О томе посредно свједочи и апелација Ивана Шибенчанина, гвардијана фрањевачког самостана у Скрадину, на војводу Сандаља или на баницу Анку против пресуде скрадинског суда о некој баштинској парници која се водила „*contra ... egregio viro Alexio honorabili comite Scradonensi*“.¹⁶ Овај „часни кнез“ Скрадина господин „Alexio“ не бијаше нико други до

¹² С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, Београд 2004, 166-168 (одбрањена докторска теза – у рукопису).

¹³ Н. Исаиловић, *Политика босанских владара према Далмацији (1391-1409)*, Београд 2008, 167-168 (одбрањена магистарска теза – у рукопису).

¹⁴ L. Thallöczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, München und Leipzig 1914, 352, br. XXIII, 15. VI 1409. Упор. Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača (Veliki vojvoda bosanski Sandalj)*, Sarajevo 2009, 175.

¹⁵ D. Lovrenović, *Kako je bosanski vojvoda Sandalj Hranić došao u posjed Ostrovice i Skradina*, Radovi Instituta za hrvatsku povijest 19 (1986) 231-236.

¹⁶ F. Šišić, *Nekoliko isprava iz početka XV stoljeća*, Rad JAZU XXXIX (1938) 310-312, br. 127, 14. XI 1408. На овај податак скренуо нам је пажњу колега Н. Исаиловић, на чему му се и овом приликом најтоплије захваљујемо.

Сандаљев стари зналац и штићеник који је у близини (у ужем подручју островичке жупе) имао поменућу баштину у Кричевој Драги. Неких других појединости о Алексином обављању функције скрадинског кнеза извори не помињу. Колико нам је данас знано војвода Сандаљ је, после развода са Катарином, средином 1411. продао Млечанима Островицу и право на Скрадин за 5.000 дуката, изузимајући из продајног уговора „села у власништву специјалних личности“ (*villarum propriatibus specialium personarum*): „знаменитог кнеза Алексе, војводиног слуге и поштеног витеза“ (*servitoris et egregii militis*), те задарског грађанина Шимуна Детрика и Габријела Ноздроње, која су им повељом краља Ладислава дарована, а са Сандаљеве стране потврђена.¹⁷ Да ли је Алекса, заједно са кастеланом Островице и Сандаљевим заступником, архијаконотом Теодором, отишао код Косаче који је резидирао у Новом, или је остао у друштву „недодирљивих“ – са угледним задарским грађанином и Ладислављевим витезом, фамилијаром и вјерним подаником Шимуном Детриком и сином омишког кастелана и угарског „официјала“ у Дријевима Филипа Ноздроње, Габријелом – извори нам не кажу ништа.¹⁸ Но, и ако је остао на добијеној баштини у Кричевој Драги није се тамо

---

¹⁷ Š. Ljubić, *Statuta et leges civitatis Budae, civitatis Scardonae, et civitatis et insulae Lesinae*, Zagreb 1882-1883, 157-159, br. XI, 13. IV 1411. и *Isti, Listine o odnošajih Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, knj. VI, Zagreb 1878, 148, br. CXXXVII, 13. IV 1411. Упор. Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 183. О Сандаљевој продаји Островице и права на Скрадин Млечанима види: D. Lovrenović, *Ostrovica i Skradin u mletačko-ugarskim ratovima (1409-1420)*, *Historijski zbornik XXXIX/1* (1986) 163-172.

¹⁸ О угледним Задранима Шимуну Детрику и Габријелу Ноздроњи (са братом Јорданом) – као власницима крупних земљишних посједа и често бираним судијама у Задру – сачувало се мноштво података у исправама задарског и сплитског каптола и другој дипломатичкој грађи које су објавили: N. Jakšić, *Regesti zagubljenih zadarskih kaptolskih isprava na razmeđu XIV i XV stoljeća*, *Radovi Zavoda povijesnih znanosti HAZU u Zadru* 40 (1998) 81-96; ur. M. Ančić, *Srednjovjekovni registri zadarskoga i spliskoga kaptola. I. Registar Artikucija iz Rivignana*, *Fontes, izvori za hrvatsku povijest* 11 (2005) 79-285; I. Lucius, *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*, *Vindobonae* 1758, 254; I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru II*, *Split* 1979, 845-847, 1134-1135; F. Šišić, *Memoriale Pauli de Paulo, patritii Jadrensis (1371-1408) (Ljetopis Pavla Pavlovića patricija zadarskoga)*, *Vjestnik kr.-Hrv.-Slav.-Dalm. Zemaljskog Arkiva* VI, 1 i 2 (1904) 1-59; F. Rački, *Izvadci iz kraljevskog osrednjeg arhiva u Napulju za jugoslavjensku povijest*, *Arhiv za povijest jugoslavensku* VII (1863) 5-71; T. Smičiklas, *Codex Diplomaticus XXVIII (1395-1399)*, Zagreb 1990, 13-14, 122-123.

задржао дуго, пошто га већ почетком наредне (1412) године срећемо у Дубровнику, гдје му влада, вјероватно због неке учињене услуге, даје одређени поклон.¹⁹

Сандаљ се у међувремену, по трећи пут, оженио Јеленом, мајком Балше III, чиме је између закрвљених обласних господара започело ново раздобље непомућеног пријатељства.²⁰ Када је у измијењеним околностима Балша, двије године касније подизао манастир у Прасквици у ктиторској повељи писаној у Будви, међу свједоцима се помиње и „ambasadori del signor voivoda Sandali ... per nome Alexa Pastrovich“.²¹ Међу петорицом племића из области Паштровића који су даровали земљишне посједе подизаној богомољи, на првом и другом мјесту се срећу Никола Радосалић и брат му Радич, што ће рећи други и пети син Радослава Паштровића из поменутог споразума са Котором.²² У допунама ове повеље, писаним на латинском језику, које биљеже прилоге даване манастиру у мјесецима, или чак годинама, касније, као свједоци се помињу најприје Никола Радосалић, а потом Никола Паштровић са сином Алексом.²³ У посљедњем дијелу реченице запажамо двије ствари: уз Николино име први пут се наводи патронимичко презиме Радосалић, а други пут опште породично презиме Паштровић (на трећем мјесту у латинском преводу и једно и друго заједно – Nicola Radosalich Pastrovich, и то сваки пут са сином Алексом који се, у складу са устаљеном породичном традицијом, звао по истоименом стрицу Алекси који је, изгледа, био и глава оног дијела породице који је, послвије напуштања Котора, живио и дјеловао у Босни.²⁴ Да ли су се браћа Никола и Радич

¹⁹ N. Jorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades II (Notes et extraits II)*, Paris 1899, 133, нар. 3, 2. I 1412.

²⁰ *Историја Црне Горе*, II/2, 102.

²¹ М. Пуцић, *Споменици српски*, књ. III, Филозофски факултет, Катедра за историју српског народа у средњем веку, Београд 2007, 68, бр. 61, 20. XII 1413. Упор. П. Шеровић, *Повеља о оснивању манастира св. Николе у Прасквици и њени додаци (Повеља о оснивању манастира св. Николе у Прасквици)*, *Историски часопис V (1954-1955)* 1955, 325 и М. Антоновић, *Оснивачка повеља Балше III Балшића манастиру Светог Николе на Прасквици (Оснивачка повеља Балше III Балшића манастиру Светог Николе)*, *Стари српски архив 5 (2006)* 212, 223 – са исцрпним списком старије литературе.

²² М. Пуцић, *Споменици српски*, књ. III, 67, бр. 61, 20. XII 1413. Упор. Н. Порчић, *Један незапажени податак*, 52.

²³ М. Пуцић, *Споменици српски*, књ. III, 67-68, бр. 61, 20. XII 1413; П. Шеровић, *Повеља о оснивању манастира св. Николе у Прасквици*, 327, 329 и М. Антоновић, *Оснивачка повеља Балше III Балшића манастиру Светог Николе*, 212-213.

²⁴ О дјелатности Алексе Паштровића старијег види од 151. до 153. стране овога рада.

вратили у завичај последице отопљавања односа између Сандаља и Балше III, или су још раније пронашли неки начин да поново задобију милост Балшића, тешко да бисмо могли одговорити. Можда се тада већ било заборавило на њихову подршку пружану Сандаљу, па је Алекса Паштровић још и 1419. године имао своје људе у Светом Стефану, дакле, у центру паштровићке области, иако се налазио далеко од родног краја заплуснут „морем“ других проблема.²⁵

Ствари су се, напokon, почеле да мијењају и на плану међусобних односа војводе Сандаља и њему доскора оданих Паштровића. Из чињенице да се Бијела са још пет села (Ускопље, Зачула, Орах, Љекова и Гребени) у источном дијелу требињске жупе налазила већ 1413. године у власти Павла Раденовића и његовог старијег сина Петра и да је крајем 1419. године живио у њој Алекса Паштровић „с всом своом објетјељу и своим благом и своими отроци“ произлази да је он у том периоду напустио Сандаља и пришао Павловићима.²⁶ Можда би у том контексту требало потражити и одговор за Алексину набавку „четири милијара цријепова“ (*miliaria quatuor surrogum*) у Дубровнику.²⁷ Не би ли то могли бити они олукасти цријепови којима су биле покривене данас разрушене, а некад давно без малтера зидане куће у дворишту Паштровићевог града Бијеле?²⁸ Међутим, непредвидиви Паштровић је, како се чини, убрзо поново изневјерио и прешао прво на краљеву, а потом на Сандаљевоу страну. Већ средином новембра 1419. године он је, заједно са много пута оптуживаним, па чак и на смрт осуђиваним дубровачким племићем Михаилом Кабужићем, водио преговоре у име младог босанског краља Стефана Остојића са представницима власти у Дубровнику.²⁹ Ствари са

---

²⁵ „... Miladin, Dobray, Rachoe fratres Zioueuich de Drazevica de villa Sancti Stefani homines Alexe Pastrouich“. Historijski arhiv Dubrovnik (HAD); Lamenta de Foris (Lam. de For.) II fol. 94, 29. IX 1419. Упор. М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 62, нап. 2.

²⁶ Прву вијест о Бијелој „in territorio comitis Pauli super Bielo“ од 10. децембра 1413. године доноси М. Динић (*Српске земље у средњем веку*, Београд 1978, 189, нап. 49), заједно са вијестима о селима Ускопљу, Зачули, Орахи и Голубинцу која су Дубровчани настојали да прикључе својој територији.

²⁷ HAD: Acta Consilium Minus (Cons. Min.) I fol. 40, 1. IX 1419.

Упор. Ђ. Тошић, *Требињска област у средњем вијеку (Требињска област)*, Београд 1998, 245, нап. 92.

²⁸ Љ. Спаравало, *Бијела кнеза Алексе Паитровића*, 66.

²⁹ У року само четири дана Алекса је био два пута новчано награђиван за обављени посао у овој мисији. HAD: Cons. Min. II fol. 126, 17. XI 1419; fol. 126', 21. XI 1419. О непоћудном дубровачком властелину Михаилу Кабужићу види опширније: Н. Исаиловић, *Михаило Кабужић, дубровачки одметник – босански дипломата*, Историјски часопис LVI (2008) 398-406.

Сандаљем су почеле непуних мјесец дана касније, када су двојица његових посланика – крстјанин Дивац и кнез Драгић – у друштву с Алексом стигли у Дубровник и донијели собом Косачину пуномоћ и два његова писма: у првом Сандаљ даје „ријеч и вјеру“ – у чему Сима Ћирковић види његову „вјеру господску“ – Алекси Паштровићу да ће му када учини „праву службу“ – што према поменутом аутору представља издају старог господара (Павловића) – обећану његовом слуги Драгићу, дати у „баштину“ 130 кућа на своме имању, а у другом писму поручује Паштровићу да може послѣ предаје града слободно изаћи „с всом своом објетјелу и своим благом и своими отроци“, након чега ће му дати замјену за његово „село баштино“, уз обавезу да му ако „разбју они град“, неће узети његово „село баштино“ које ће му опет бити слободно.³⁰ Из ова два недатирана Сандаљева писма не види се о којем је граду ријеч. Тек из записа којим у овој ствари „свједокују“ дубровачки кнез и Мало вијеће, постаје јасно да је у питању град Бијела којом је дотад заповједао Алекса Паштровић.³¹ Као главно јамство да ће војвода Сандаљ испунити обећање дато Паштровићу била је усмена изјава његовог посланика крстјанина Дивца којом је потврдио војводине обавезе преузете поменутиим уговором. Такву гаранцију припадника Цркве босанске као заштитника слабије од двију уговорних страна, Пејо Ћошковић тумачи улогом чланова црквене хијерархије приликом сређивања односа између властеле и владара, те између русашке господе и других великаша – какав је случај и са војводом Сандаљем и његовим властелином Алексом Паштровићем.³²

Иако се не дају ни издалека сагледати прави разлози прелажења Бијеле у Сандаљеве руке, можда не би било превише смјело у свему томе потражити и неки дубровачки интерес. Вјерујући у пријатељство и са Сандаљем Хранићем и са Алеком Паштровићем могуће је да су Дубровчани покушали да се на поменути начин домогну овог села на улазу у Конавле чију су западну половину стекли само неколико мјесеци раније. То као да потврђује и журна одлука владе да пошаље до Млина барку са десет веслача како би заштитила породицу Алексе Паштровића

³⁰ Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма I/1 (ССП I/1)*, Београд 1929, 303, бр. 318, пре 21. децембра 1419; 304, бр. 312, пре 21. децембра 1419; М. Пуцић, *Споменици српски*, књ. I, Београд 2007, 146-147, бр. 261, пре 21. децембра 1419. Упор. С. Ћирковић, „Верна служба“ и „вјера господска“, Зборник Филозофског факултета у Београду, VI-2, Београд 1962, 97.

³¹ Љ. Стојановић, *ССП I/1*, 304-305, бр. 320, 21. XII 1419. Упор. Љ. Спаравало, *Бијела кнеза Алексе Паштровића*, 75.

³² Р. Ћошковић, *Црква босанска и XV stoljeću*, Sarajevo 2005, 156.

(ad custodiam suas familiae) и њена спремност да плаћа годишњу закупнину од 30 перпера за кућу у којој ће боравити у граду, пошто њезин домаћин није добио „замјену за његово село баштино“.³³

Шта се дешавало с Бијелом непосредно послје овог драматичног догађаја није нам познато, али је сигурно да град није био „разбјен“, како је Сандаљ најављивао, пошто се и касније помиње. Дубровчани, уколико им је то уопште и била намјера, нису могли тада добити у трајни посјед Бијелу, јер су 1431. од Турака, а 1436. од Радосава Павловића тражили да је купе.³⁴

На самом почетку 1421. године у дубровачким списима је забиљежено да је Алекса са својом браћом (Остојом и Радичем) однедавно у Дубровнику, гдје, упркос чврстом јамству крстјанина Дивца да ће бити тако, није примио од Сандаља обећани посјед, већ је породицу смјестио у град подно Срђа.³⁵ Прагматични Дубровчани су му читаво ово вријеме били наклоњени, што сигурно то не би били да нису имали снажног политичког разлога за то.

Очито навикнут да мијења господаре, Паштровић је, послје ове не баш тако славне „епопеје“ са Косачом, прешао у службу босанског краља Твртка II Твртковића који га је у августу 1421. слао у Дубровник као свога посланика. Влада га је тада, како је то и био обичај, удостојила једним, а његову жену и другим поклоном од 10 перпера.³⁶ Да све није ишло баш тако глатко свједочи и нешто ранија дубровачка одлука да се одложи одговор на Алексина писма у вези са преузимањем Сандаљевог дијела Конавала.³⁷ Необуздани и амбициозни Паштровић се, по ко зна који пут, нашао поново на двору Павловића, гдје је његов брат Остоја већ увећало правио каријеру једног у много чему необичног и контроверзног дипломате. Снабдјевен богато стеченим искуством, а вјероватно и уз

---

³³ М. Пуцић, *Споменици српски*, књ. I, XX на 260, 21. II 1419; HAD: Acta Consilium Rogatorum (Cons. Rog.) fol. 16, 27. I 1420. Упор. Д. Динић-Кнежевић, *Миграције становништва из јужнословенских земаља у Дубровник у средњем веку (Миграције становништва из јужнословенских земаља)*, Нови Сад 1995, 185.

³⁴ К. Јиречек, *Настојање старијех Дубровчана око раширења граница*, Зборник К. Јиречека I, Београд 1959, 310 и Ђ. Тошић, *Srednjovjekovna trebinjska župa (istorijsko-geografsko-topografski osvrt)*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu XXIV, 25-26 (1990) 79.

³⁵ Владине повремене одлуке да дају закупнину за само његовој жени изнајмљену кућу упућују на закључак да Алекса није стално живио у Дубровнику, већ је, вјероватно, због заузетости дипломатским пословима у Босни проводио дио времена изван града. HAD: Cons. Rog. III fol. 14', 8. I 1421.

³⁶ HAD: Cons. Min. II fol. 210', 1. VIII 1421; HAD: Cons. Rog. III fol. 43, 13. VI 1421.

³⁷ HAD: Cons. Rog. II fol. 107, 14. IV 1421; fol. 108, 17. IV 1421.

братовљеву помоћ, Алекса се напoкoн скрасиo на једнoм мјесту и стекао огроман ауторитет и углед међу бројним члановима Радосављевог управног апарата.³⁸ О томе свједочи и Радосављев купопродајни уговор из 1427. о уступању Конавала на којем се међу свједоцима налази пето по реду име Алексе Паштровића.³⁹ Када је у октобру 1432. Павловић утврдио мир и пријатељство с Дубровником, на исправи насталој поводом тога, треће по реду је име кнеза Алексе,⁴⁰ а у повељи босанског краља Твртка II Твртковића којом се почетком марта 1433. године потврђује претходна повеља у Сутјесци међу „мудром и почтеном властелом“ војводе Радосава Алексино име је на првом мјесту.⁴¹ Када је двадесетак дана касније у Павловићевом граду Борчу полагана заклетва на мир између Павловића и Дубровника, међу његовим свједоцима је на другом мјесту кнез Алекса.⁴² Пођемо ли хронологијом настајања Павловићевих поменутих исправа (1427, 1432. и 1433), примијетићемо да је Алекса Паштровић међу свједоцима на тим повељама у сталном успону од петог до првог мјеста.⁴³ Ако погледамо, с друге стране, шири списак мјеста његовог, краћег или дужег, боравка – од Боке, преко Кричеве Драге у острвничкој жупи, требињског села Бијеле и Дубровника, па до Сутјеске и Борча – уочићемо да је овај босански витез радозналог духа и изузетних дипломатских способности самоувјерено крстарио Босном као да је она била сва његова. Погледају ли се садржаји ових архивских докумената у којима се помиње његово име, пада у очи да се они односе или на продају Конавала Дубровнику, или на склапање мира између Павловића и Дубровника. За разлику од млађег брата Остоје који је најчешће одлазио на Порту, Алексино име у изворима се среће само онда када они говоре о односима босанског краља и крупних феудалних „магната“ са Дубровником, чије је становнике жестоко оптуживао да, противно уговору, „зићу“ град на Павловића земљи у Конавлима.⁴⁴

³⁸ А. Babić, *Diplomatska služba*, 163, пар. 318.

³⁹ Љ. Стојановић, *ССП I/1*, 604, бр. 601, 602, 31. XII 1427.

⁴⁰ Љ. Стојановић, *ССП I/1*, 624, бр. 610, 25. X 1432.

⁴¹ Љ. Стојановић, *ССП I/1*, 632, бр. 610, 25. III 1432.

⁴² Љ. Стојановић, *ССП I/1*, 513, бр. 592, 2. III 1433.

⁴³ О Алексином напредовању у феудалној хијерархији види опширније: А. Babić, *Diplomatska služba*, 163, пар. 318; Љ. Спаравало, *Бијела кнеза Алексе Паштровића*, 78; М. Благојевић, *Државност земље Павловића*, Земља Павловића, средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево, 2003, 134 и С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, 167.

⁴⁴ HAD: Lettere e commissioni di Levante (Lett. di Lev.) VIII fol 75', 1. III 1432. Упор. Ѓ. Truhelka, *Konavôski rat (1430-1432)*, GZM XXIX (1917) 1918, 199. О томе је

Посебно је занимљива, али не тако и захвална, улога намијењена Алекси Паштровићу у вези с непријатељством Дубровника и требињске властеле Љубибратића. При крају преговора вођених око Конавала, Алекса је са своје стране, обећавао Дубровчанима да их по склапању мира, очекује поклон много бољи и вреднији него ли дар у сребрном посуђу или у коњима, а они њему поручивали да му је већ завршена свечана повеља о додјеливању дубровачког грађанства, уз подсјећање на „загонетно“ обећање да ће се постарати да браћа Љубишићи – Радоје и Радослав – са синовима, буду заувјек протјерани из Хума. Сурови Дубровчани би се особито радовали томе ако би Алекса могао ослијепити Радоја, нудећи му за ту „морбидну“ услугу 1.000 дуката, и то 200 одмах, а остатак у годишњим ратама.⁴⁵ Шта је било са обећаним поклоном не бисмо знали рећи, али сигурно знамо да од прогона Љубишића није било ништа, пошто су и даље остали на своме старом огњишту.⁴⁶

Посљедњи податак који нам допушта да испратимо Алексу Паштровића до његовог, наравно не животног, већ пословног краја је одобрење дубровачког Малог вијећа да може „извести 2.000 црјепова ... за цркву св. Марије“ (l'exportation de 2000 tules (cuppi) ... pro ecclesiam sancte Marie).⁴⁷ Иако Никола Јорга сумња да је ријеч о Алекси Паштровићу (иза чијег имена ставља упитник), то би, управо, појачало могућност да се ради о њему, пошто се поменуто „ecclesia Sancte Marie“, према истраживањима Јосипа Лучића, налазила с оне стране јужне границе требињске жупе, у рубном селу Жупе дубровачке, званом Подстрање.⁴⁸

био обавијештен и дубровачки хроничар Ј. Рестић који је забиљежио да је република „aveva cominciato far città sopra il suo territorio“. J. Gondulae, *Chronica Ragusina Junii Resti (Chronica Ragusina)*, Monumenta spectantia Slavorum meridionalium, Zagrabiae 1893, 253.

⁴⁵ HAD: Lett. di Lev. VIII fol. 128, 17. I 1433; Lett. di Lev. XI, fol 141', 13. IV 1433; F. Miklošić, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae Bosnae Ragusii (Monumenta Serbica)*, Vienne 1858, 370, br. CCCXIV, 25. X 1432. Упор. Ћ. Truhelka, *Konavòski rat*, 204.

⁴⁶ М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 21-22 и Ђ. Тошић, *Требињска област*, 210.

⁴⁷ N. Jorga, *Notes et extraits II*, 312, 3. X 1433.

⁴⁸ J. Lučić, *Prošlost dubrovačke Astoreje*, Dubrovnik 1970, 13.

*
* *

СТИГОСМО, напoкoн, и дo врeмeнa кaдa, пoрeд Aлeкce, пoчињу сaмoстaлнo дa ступajу нa истoријскy сцeнy прeoстaлa брaћa Пaштрoвићи, oд кoјих сe нajмaњe пoјeдинoсти знa o првoрoђeнoм Aндрijи.⁴⁹ Пoслијe нaпуштaњa Сaндaљa и прeлaскa нa стрaнy Пaвлoвићa брaћa сe, штo у друштвy сa њимa, a штo сaмoстaлнo, свe чeшћe јaвљajу у дијeлу трeбињскe жупe кoјa јe припaдaлa oвoј вeликaшкoј пoрoдици. При тoм пoчињe из дубoкe aнoнимнoсти свe снaжнijе дa „испливaвa“ прeтпoслeдњи oд бoсaнских Пaштрoвићa, Oстoјa. Прaтeћи њeгoвe пoврeмeнe дoлaскe у Дубрoвник, сa брaћoм или бeз њих, и свe учeстaлијe aнгaжoвaњe у прeгoвoримa oкo дубрoвaчкoг стицaњa Кoнaвaлa, Љ. Спaрaвaлo јe зa oвoг, дoтaд слaбo пoзнaтoг, Пaштрoвићa пoмишљao дa би „мoгao бити дoмaћи у дубрoвaчкoм зaлeђу“.⁵⁰ Oн јe, кao и нeкa другa трeбињскa влaстeлa – пoпут Љубибрaтићa и Кoбиљaчићa – имao зaистa свoјe људe у истoчнoм кaмeнитoм и шумoвитoм прoдужeткy Пoпoвoг Пoљa, Лугу.⁵¹ Уз oвe, тaмo јe живјeлa и чувeнa пoрoдицa Врaничићa, oд кoјих сy нeки, кao нпр. Брaјкo и Врaткo Врaничићи, били „homines Ostoie Pastrovich“, нa прoстрaнoј лушкoј висoрaвни.⁵² Кao зaслужнe и људe oд углeдa, Дубрoвчaни сy двa мјeсeцa пријe нeгo штo јe Aлeкca прeдao вoјвoди Сaндaљу мјeстo Бијeлу, примили двoјицy њeгoвe млaђe брaћe – Oстoјy и Рaдичa, сa зaкoнитим нaслeдницимa – зa свoјe грaђaнe, уз

---

⁴⁹ Aкo бисмo вјeрoвaли дa јe тo биo oнaj Aндрijа Пaштрoвић кoји јe јoш 1371. гoдинe oбaвјeштaвao Дубрoвчaнe o нaмјeри свoгa гoспoдaрa Ђурђa Бaлшићa дa зajеднo сa крaљeм Вукaшинoм (Мрњaвчeвићeм) и њeгoвим синoм Мaркoм нaпaднe Никoлу Aлтoмaнoвићa, oн би биo чoвјeк у пooдмaклим гoдинaмa кoјe му нe би дoпуштaлe нeкy динaмичнијy aктивнoст (И. Бoжић, *Срeдњoвeкoвни Пaштрoвићи*, 152). Сa ништa мaњe рeзeрвe нe бисмo мoгли прихвaтити ни мoгућнoст дa јe јeдaн oд пeтoрицe Пaштрoвићa кoји сy дaривaли зeмљишнe пoсјeдe црквe св. Никoлe у Прaсквици, Дeсин Aндрijић биo Aндрijин син, чијe би имe, вјeрoвaтнo, стajaлo уз имe њeгoвих стричeвa – Никoлицe и Рaдичa – нa трeћeм, a нe нa пoслeдњeм, пeтoм мјeстy мeђу зaбиљeжeним дaрoдaвцимa зeмљe. П. Шeрoвић, *Пoвeљa o oснoвaњу мaнaстирa св. Никoлe у Прaсквици*, 325 и М. Aнтoнoвић, *Оснoвaчкa пoвeљa Бaлшe III Бaлшићa мaнaстирy Свeтoг Никoлe*, 212.

⁵⁰ Љ. Спaрaвaлo, *Бијeлa кнeзa Aлeкce Пaштрoвићa*, 81.

⁵¹ М. Динић, *Хумскo-трeбињскa влaстeлa*, 77.

⁵² NAD: Lam. de For. V fol. 36, 5. IV 1422; fol. 60', 22. VI 1422; fol. 81', 23. VIII 1422.

поклон од 10 перпера за Остоју.⁵³ Користећи се предностима стеченог грађанства, Остоја је затражио и добио владино одобрење да извезе 30 стари жита из града, што је, додуше, нешто касније било одобрavano и његовим људима из Луга, иако нису имали статус дубровачких грађана.⁵⁴ Као новоизабраним грађанима Дубровчани су, у случају потребе, обезбјеђивали браћи Паштровићима и боравак у граду – наглашавајући да Радичу дају кућу за личне потребе и потребе његове породице на кратко вријеме „због страха од Турака“ (*propter metum Theucorum*),⁵⁵ а Остоји су, уз поклон од 60, дали и 30 перпера на име закупнине куће у којој је становао заједно с породицом.⁵⁶ Остоја је, с друге стране, депоновао и неке своје „драгоцјености“ (*fruge*) у Дубровнику, које је почетком фебруара 1422, уз владино одобрење, изнио из града.⁵⁷ И Дубровчани су од својих нових грађана очекивали одређене услуге, те су им се због тога повремено, а Остоји чешће од осталих, обраћали у писменој форми.⁵⁸ Но, с друге стране, и поред често указиване грађанске части, Остоја није баш увијек својим свакидашњим понашањем оправдавао такво њихово повјерење. У једном те истом дану – 28. септембра 1421. године – против њега је пред дубровачким судом покренуто, ни мање ни више, но осам пријава, пошто је на ширем подручју Астареје – од Шумета преко Жупе Дубровачке па до Конавала – отео тамошњим сељацима читаво крдо говеда (10 волова, 8 крава, 3 јунице и 2 телета), стадо оваца (10 оваца са јагњадима), уз мноштво алатки, попут плугова, сјекира, мотика и другог.⁵⁹ Занимљиво је да је то најчешће чинио у друштву свога синовца Радослава, вјероватно сина најстаријег од браће, Андрије, који је, у складу с породичном традицијом понављања имена, носио дједово име (Радослав) и могао бити у сличној животној доби као и стриц му Остоја, с обзиром на разлику у годинама између њега и Радослављевог оца Андрије.⁶⁰ Као

⁵³ HAD: Cons. Min. II fol. 90, 25. X 1419.

⁵⁴ HAD: Cons. Min. II fol. 72, 27. X 1419. И „*hominibus Ostoie Pastrouich ... de Lucha*“ било је одобрено „*quod possint extrahere de Ragusio usque ad staria decem grani et ordeii*“. HAD: Cons. Min. II fol. 159', 21. XI 1420.

⁵⁵ HAD: Cons. Rog. II fol. 98, 24. XI 1420. Упор. И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку (Дубровник и Турска)*, Београд 1953, 47, нап. 144.

⁵⁶ N. Jorga, *Notes et extraits II*, 191, 24. I 1421.

⁵⁷ Исто, 207, 1. II 1422. Упор. Љ. Спаравало, *Бијела кнеза Алексе Паштровића*, 81.

⁵⁸ HAD: Cons. Rog. II fol. 132, 7. VII 1420.

⁵⁹ HAD: Lam. de For. IV fol. 317, 28. IX 1421; fol. 318, 28. IX 1421; fol. 318', 28. IX 1421; fol. 319, 28. IX 1421; fol. 319', 28. IX 1421; fol. 320, 28. IX 1421; fol. 321', 28. IX 1421; fol. 335, 22. X 1421.

⁶⁰ Колико нам се чини неуверљивом претпоставка да је Десин Андријић (из напомене 49) био син најстаријег од браће Паштровића, Андрије, толико нам изгледа прихватљивом

саучесник у овом нечасном послу стрица и синовца више пута се помиње и Добрушко Радоњић, један од Остојиних лојалних људи и поданика.⁶¹ Да су се становници Луга, живећи од прављења дрвеног угља и дрвених обручева за каце, због великог сиромаштва бавили крађом и друмским разбојништвом,⁶² потврђују и случајеви Остојиних људи Ивка Калчића, Радихне Витојевића, те Илије и Прељуба Радосалића који су на пашњацима крали и одводили стоку Дубровчана.⁶³ Други су опет, као Смиљ Мирковић и браћа Брајко и Вратко Враничићи на брду Малаштици и у Лугу, покрај ријека, пресретали „путнике намјернике“ и отимали им товари робе коју су односили собом.⁶⁴

Пређимо сада полако са мрачне и туробне свакодневице на поље нешто занимљивије дипломатске активности Остоје Паштровића, на којем такође није оставио баш свијетле трагове свога дјеловања. Он је последије раскида са војводом Сандаљем и примања дубровачког грађанства (у октобру 1419), прешао у активну службу код Радосава Павловића. Већ у октобру 1420. Радосав је послао „своје срчане властеле и поклицаре свепочтенога мужа кр’стјнаина Вла(т)ка Тумурл’ика и кнеза Остоју Паштр’ка у Дубровник“ који су требали преговарати с овлашћеним представницима друге стране о измирењу међу њима и привољети Републику да посредује за мир између њиховог господара и војводе Сандаља.⁶⁵ Пошто је између двију страна (Сандаља и Радосава)

могућност да је то био поменути Радослав (означаван као синовац Андријиног брата Остоје) који је, попут Николичиног сина Алексе (названог по имену очевог брата Алексе), вјероватно, као најстарији унук Радослава Паштровића, добио дједово име Радослав. У то као да нас увјерава и чињеница да је, поред Андрије, једини од четворице поменутих Паштровића, Николица имао сина Алексеу, док се за преосталу тројицу (Алексу, Остоју и Радича) у изворима не говори ништа о томе. Све и да су имали синове, они још увијек нису били дорасли да би се почетком 20-их година XV вијека могли бавити тако опасним послом каква је била пљачка.

⁶¹ HAD: Lam. de For. IV fol. 318’, 28. IX 1421; fol 319, 28. IX 1421; fol 319’, 28. IX 1421; fol. 321’, 28. IX 1421.

⁶² Ђ. Тошић, *Требињска област*, 44.

⁶³ HAD: Lam. de For. IV fol. 18’, 4. III 1422; fol. 36, 5. IV 1422.

⁶⁴ HAD: Lam. de For. IV fol. 60’, 22. IV 1422; fol. 81’, 23. VIII 1422; fol. 359’, 24. XI 1421.

⁶⁵ N. Jorga, *Notes et extraits II*, 192, нар. 9, 20. X 1420. Упор. Р. Грујић, *Конавли под разним господарима од XII до XV века (Конавли под разним господарима)*, Споменик СКА LXVI (1926) 27; А. Бабић, *Diplomatska služba*, 164; Љ. Спаравало, *Бијела кнеза Алексе Паштровића*, 81 и Р. Ђошковић, *Krstjanin Vlatko Tumurlić i njegovo doba (1403-1423) (Krstjanin Vlatko Tumurlić)*, *Croatia christiana periodica, časopis Instituta za crkvenu povijest katoličkog Bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* XIX, 35 (1995) 37.

ријешено питање имовинско-правних односа у Конавлима, свака од њих је почетком новембра исте године издала посебне документе којима је било санкционисано успостављено стање које је, поред постигнутог мира, подразумијевало и потврду „пол’ жупе Конавли, коју нам даде војвода Сандал’, а уз то нам потврди гра(д) Сокол“ који бијаше у области Конавала.⁶⁶ За добро учињено у овим преговорима Павловићев савјетник и вјерни поузданик, крстјанин Влатко Тумурлић и кнез Остоја Паштровић бијаху награђени од дубровачке владе поклоном вриједним 50 перпера.⁶⁷

Не зна се тачно колико дуго, али, не превише, Остоја је остао у служби Павловића. Под непознатим околностима промијенио је „послодавца“ и почео да ради за потребе двора босанског краља Твртка II Твртковића. Овај га је 13. фебруара 1424. године слао „са вјеровним листом и признаницом“ у Дубровник да прими светодмитарски доходак.⁶⁸ Да је Остоја још увијек добро „стајао“ у граду подно Срђа, свједочи и владин поклон од 50 перпера и одлука Великог вијећа да му се, поред овог, ручи и још један нови поклон у непознатом износу.⁶⁹

Из нејасних разлога извори су неко вријеме престали да казују о животу и дјеловању босанског кнеза, дубровачког грађанина и дипломате на двору Радосава Павловића и босанског краља Твртка II Твртковића. Шта се дешавало са њим од тада па до момента када је – како однекуд сазнаје мљетски опат Мавро Орбин – Остоја као Павловићев емисар на турској Порти „многа јада задао Дубровчанима, а својим Пераштанима приредио велику непријатност“.⁷⁰ Што се тиче „јада“ које је „задао Дубровчанима“ они налазе потврду у бројним дубровачким изворима, а о „непријатностима“ својим Пераштанима, Орбин је морао побркати са „непријатностима“ нанешеним својим Паштровићима, а не „Пераштанима“, са којима, колико нам је познато, није имао неке ближе везе.⁷¹ Слично

---

⁶⁶ Љ. Стојановић, *ССП III I/1*, 569, бр. 587, 3. XI 1420. Упор. Р. Џошковић, *Krstjanin Vlatko Tumurlić*, 38.

⁶⁷ HAD: Cons. Min. II fol. 155, 7. XI 1420.

⁶⁸ Љ. Стојановић, *ССП III I/1*, 511, бр. 528, 13. II 1421; М. Пуцић, *Споменици српски*, књ. III, 74-75, бр. 71, 13. II 1421. Упор. М. Динић, *Дубровачки трибути*, Глас СКА CLXVIII (1935) 35, нап. 74 и Р. Anđelić, *Srednjvjekovni gradovi*, 192, нар. 70.

⁶⁹ HAD: Cons. Rog. III fol. 208’, 16. III 1424; N. Jorga, *Notes et extraits II*, 222, нар. 1, 14. IV 1424, 16. IV 1424.

⁷⁰ М. Орбин, *Краљевство Словена*, Београд 2006, 89. И дубровачки хроничар Лукаревић (*Copioso ristretto de gli Annali di Rausa, libri quattro*, Venetia 1605, 88) помиње Радосављевог посланика Остоју Пераштанина (*Ostioia Perastino ambasiatori di Radoslau*).

⁷¹ На више мјеста Орбиновог текста (89, 356-357, 518-519) избија на површину прилично снажна историјска традиција о Перасту, вјероватно, настала на основу

Орбиновом Краљевству Словена, овај „spiritus movens“ Радосављеве спољне политике се рђаво провео и у Дубровачкој хроници Јунија Рестића. Њему се тамо, свакако, уз поједине субјективне, и ко ће знати колико баш увијек реалне, оцјене дубровачког хроничара, приписивани и у пежоративном смислу изношени, бројни епитети који у нормалним околностима не би пристајали ни уз име најобичнијег човјека, а камоли уз име једног дипломате од угледа: почев од урођене брбљивости због које се није могао да заустави и када је говорио на рачун властите штете, већ би околишећи, несмотрено и неповезано, настављао о стварима које нису уопште биле предмет разговора. Да су му при томе лаж и злоба, корупција и мито били у првом плану, свједоче бројне исправе са фалсификованим садржајем и печатима доношене на преговоре. Због тога је чак, под пријетњом батинама неријетко био одстрањиван са преговора на турском Дивану.⁷² Остаје отворено питање да ли су и колико такве карактерне особине дискредитовале, или су, можда, и препоручивале једног успјешног дипломату тога доба?

На самом почетку конавоског рата Дубровчани су преко Радоја Вучића (Volzo) сазнали да је Радосав Павловић потајно послао Остоју Паштровића на Порту како би у спору с Дубровником придобио њене званичнике на своју страну. О том тајном поклисарству било је дубровачко Мало вијеће обавијештено и са друге стране, да су везири саслушали Остоју и „замајавали“ га лажним обећањима док му нису измамили 3.000 дуката мита, а потом отворено казали да се Порту у тај спор не може и неће мијешати, јер је са угарским краљем (Жигмундом) у миру који не жели ничим помутити.⁷³ Нешто више о овој Паштровићевој тајној мисији говори писана порука босанског краља Твртка II Твртковића да овај на Порти „ровари“ против Дубровчана не би ли добио војску за освајање њиховог града. Дубровчани су, опет, са своје стране, тврдили да њихов „извор информација“ казује како Паштровић обилази њему наклоњене везире и Портине сараднике и наговара их да се обруше на

неког доцнијег, нама непознатог, обзнањеног рукописа, са пуно легендарних и фантастичних елемената у себи, који су навели мљетског опата да помијеша Пераштане са Остојиним Паштровићима.

⁷² Види од 164. до 166. стране овога рада.

⁷³ NAD: Lett. di Lev. VII fol. 145, 5. V 1430. Упор. Ћ. Truhelka, *Konavôski rat*, 165; *Poviest hrvatskih zemalja BiH*, Сарајево 1942, 478; И. Божић, *Дубровник и Турска*, 51 и Б. Храбак, *Отимачина и хајдучија херцеговачке властеле у XIV и XV веку (Отимачина и хајдучија херцеговачке властеле)*, Земља Павловића, средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 293.

краља и на Сандаља.⁷⁴ Од свега тога на крају није било ништа, па је Радосављево посланику преостала још једина нада да у повратку наврати код војводе Исхака, који је у то доба сабирао војску да заједно са њим навали на Дубровчане, али га овај није хтио ни да прими на разговор.⁷⁵ Пошто је угарски посланик Стефан Vichelieli (код Лукаревића с презименом Бакић), који је имао мандат дубровачке владе да штити интересе њеног града, оклијевао путем, допринио је да Павловић има доста времена да преко Остоје „интригира“ против Дубровчана на Порти.⁷⁶

Након што је њихов град постао штићеником Порте, султан је крајем новембра 1430. позвао дубровачке поклицаре да се суоче са заступником Радосава Павловића, Остојом. Послије изношења неправди учињених од стране Радосава, Павловићев посланик је одмах ступио у одбрану свога господара и дрским ријечима прекинуо излагање дубровачког поклицара Лукаревића. Да би оставио убједљивији утисак извадио је једну „са великом дволичношћу и лукавошћу“ (*con grande falsita e tristicia*) писану повељу у којој је стајало да његов господар није продао ни отуђио, већ само заложо Дубровчанима свој дио Конавала који му га нису хтјели вратити послије исплате дуга. Али овога пута „злоба и лаж“ нису надјачали „правду“, будући да су присутни дубровачки посланици у истом моменту примијетили да повеља није била писана руком Руска (Кристифоровића), секретара српске канцеларије у Дубровнику, већ фалсификована, а и печат је био кривотворен и потпуно различит од онога утиснутог на дубровачким повељама и писмима што их је донио собом турски поклицар Караца, вративши се из Дубровника. Упоредивши ове са печатом на разматраној повељи сви су се везири увјерили да „ни слика ни писмо“ нису прави, већ да се ради о најобичнијем фалсификату. Љут и повријеђен тиме да се са оваквим фалсификатом усудио доћи пред њега, султан је наредио „министру правде“ (*ministro della giustizia*) да се Остоја избатина, али је, захваљујући наклоности везира, прошао „без батина“, уз оштар прекор због оваквог понашања.⁷⁷

Очито затечен и изгубљен због свега што му дешавало, Остоја је „почео да трабуња“ против краља Босне, Сандаља и српског деспота који су непријатељи његовог господара који не признаје никог другог осим султана, чијег се „скута“ држи, док су остали пријатељи и савезници

---

⁷⁴ Ѓ. Truhelka, *Konavôski rat*, 165-166.

⁷⁵ HAD: Lett. di Lev. X fol. 160', 18. VI 1430; N. Jorga, *Notes et extraits II*, 268, 18. VI 1430. Упор. Ѓ. Truhelka, *Konavôski rat*, 167; И. Божић, *Дубровник и Турска*, 51

⁷⁶ HAD: Lett. di Lev. VII fol. 189, 2. VIII 1430.

⁷⁷ J. Gondulae, *Chronica Ragusina*, 242.

Дубровника у којем краљ има кућу и 2.000 перпера годишње, а Сандаљ кућу и 500 перпера у години. Како је био „по природи брбљив“ (*di natura loquace*), Остоја је „излетјело из уста“ (*uscir di boca*), против интереса његовог господара, да и Радосав има у Дубровнику кућу и 600 перпера годишње. Чувши за то, султан је упитао своје везире због чега Радосав има кућу и 600 перпера, при чему се Остоја, не чекајући одговор везира, лукаво умијешао у непредвиђени разговор, бјежећи од истине и прикривајући је ријечима изван контекста, почео да убјеђује саговорнике како треба склопити мир између Републике и Радосава без обзира на све што се дешавало у прошлости.⁷⁸ Није ли ово права „слика и прилика“ његовог господара Радосава којег су Дубровчани у вријеме најжешћих сукоба поредили са „змијом која трује и уједа сву Босну“, коме „реч не вреди од данас до сутра“, а лаж му је „средство које ће употребити кад год му затреба“?⁷⁹ Дјелимично се слажемо са оцјеном А. Бабића да је Остоја због свога понашања „навукао на себе омаловажавајући презир Дубровчана који нису бирали ријечи да овог дипломатског представника војводе Радосава прикажу у што ружнијим цртама“, али његови такви „поступци“ нису, ипак, могли проћи без озбиљне јавне опомене.⁸⁰

Иако због тога често прекораван, омаловажаван и презрен, а понекад му је и батинама пријеђено, овај контроверзни Павловићев дипломата није никада успио да се ослободи „страсти“ за фалсификовањем званичних докумената. Зато је и турски субаша Али-бег када је, по султановом налогу, дошао крајем јануара 1431. године у Дубровник, најприје савршио „четири инструмента“, што их је Остоја направио у Адријанопољу с другим исправама које је Павловић издао у част продаје Конавала и с лакоћом утврдио да се ради о фалсификатима. За вријеме Али-беговог боравка у Дубровнику појавили су се двојица Павловићевих посланика, Остоја Паштровић и Будислав Богавчић, којима су се придружили Стефан Вилек, краљев, и Прибислав Похвалић, Сандаљев посланик. Субаши је одмах постало јасно да су Остоја и Будислав били упознати са тим да су примјерци показивани пред султаном били фиктивни. Остоја је „са својом навикнутом слободном брбљивошћу“ (*con la sua solita franca loquacita*) покушао, као и обично, да доминира и радом овог мини „самита“ босанских дипломата, истичући да се не мора, нити је потребно више говорити о отуђивању Конавала од Радосава трајно, али

⁷⁸ Исто, 243.

⁷⁹ В. Ћоровић, *Како је војвода Радосав Павловић продавао Дубровчанима Конавалџе*, Годишњица Николе Чупића XXXVI (1927) 75.

⁸⁰ А. Бабић, *Diplomatska služba*, 164.

се мора прошлост смјестити у заборав и разговарати о чврстом и стабилном миру, са праведно утемељеним уговором са обје стране, који ће као такав опстати када се сложе да једна страна нема штету, нити nelaгоду, а друга цијелу корист, већ да се успостави истинско и вјечно пријатељство између њих. Када се, међутим, поставило питање „штета и трошкова“ (*danni e spesa*) насталих у рату, у вриједности од 60.000 дуката, Остоја је „кукумавчио“ како је његов господар „сиромашан“ и да нема никаквог званичног упутства о томе, те ће морати да оде код Радосава како би се посавјетовао са њим о тој ствари, а његов друг Будислав ће остати за то вријеме у Дубровнику. Остоја је отпутовао према Требињу и прије него што је учинио једва дан хода, у граду су се појавила два писма“ (*due lettere*) у форми како су била писана од Радосава, која се због „краткоће времена“ (*brevità del tempo*), показаше да су фалсификати, с обзиром на то да Радосав у једном те истом дану није никако могао сазнати читаву ствар и издати наређење да се напишу. Једно од писама било је адресирано на субашу, а друго на Будислава, друга Остојиног. Оба писма су садржала наводни Павловићев „налог“ да се, пошто Република не жели мир какав је био прије рата и свако остаје чврсто при своме ставу, поменути Будислав врати из Дубровника, последије чега се придружио Остоји у Требињу, што није прошло без озбиљне замјерке турског емисара Али-бега.⁸¹

Да је Остоја користио сваку прилику да ствари окрене у своју корист, показује и случај дубровачког посланика Лукаревића, који је с јесени 1431. у вријеме предвиђене аудијенције на Порти, био опхрван неком болешћу, што је вјешто искористио приспјели Паштровић да се у његовом одсуству погађа (*negoziare*) са турским властима „на свој начин“ (*a modo suo*).⁸² Када је опорављеног дубровачког посланика примио Мехмед, један од најутицајнијих турских везира, овај му је саопштио да га је Остоја предухитрио и већ обећао султану више од оног што му је нудила Лукаревићева влада, тачније дао му је 15.000 дуката, колико је обећао и везирима. Зато је овај турски званичник убјеђивао приспјелог посланика, као и његовог колегу Гучетића у претходном посланству да пристану на предвиђени трошак од 60.000 дуката ако желе добар исход у поменутом послу.⁸³ Прагматични Дубровчани су, међутим, свему томе

---

⁸¹ N. Jorga, *Notes et extraits II*, 293, 2. II 1431; J. Gondulae, *Chronica Ragusina*, 244-245; Ћ. Truhelka, *Konavôski rat*, 189 и E. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 303, нар. 1075.

⁸² J. Gondulae, *Chronica Ragusina*, 250.

⁸³ N. Jorga, *Notes et extraits II*, 295-297, 9. X 1431. Упор. J. Gondulae, *Chronica Ragusina*, 250.

придавали мањи значај од њиховог посланика, у увјерењу да ће из овог спора изаћи као побједник онај који плати више. Зато су преко Лукаревића поручивали турској влади да Остоја „може нудити новца“ (*poter promettere denari*) колико му драго, али Радосав не може никада сабрати „заједно толику суму“ (*assieme tanta quantita*) колико јој је понудила њихова влада и, с друге стране, да ће Турци имати више користи од трибута од 500 дуката, обећаног од Републике, у годишњој исплати, неголи од новца плативог одмах.⁸⁴ Петру или Пјерку (Лукаревићу) – како га је звао султан – није било суђено да овај посао приведе крају и да се врати кући, у чему га је претекла смрт у Адријанопољу, гдје су му грчки и остали хришћански поклицари приредили величанствен спровод и сахранили га у адријанопољској цркви дубровачке колоније св. Марије, при чему се не зна да ли је сахрани присуствовао и Остоја Паштровић, уколико се још увијек налазио тамо.⁸⁵ Исто тако није нам познато шта је било са њим и онда када је, према мировном уговору, уређена граница и успостављени нормални односи између Радосава и Републике, пошто му се губи сваки траг у писаним изворима. Није ли могао бити уврштен у листу оних „злих људи“ на које је војвода у својој повељи о успостављању мира стављао одговорност једног очито неправедног рата и које је сада – пошто покушај није успио – требало уклонити из јавног живота да би се некако у спољном свијету сачувала част Остојиног господара Радосава Павловића.⁸⁶ Све су то ствари које, ипак, спадају у домен пуких нагађања, којима се овдје не бисмо хтјели бавити већ бисмо их радије оставили контроверзном Павловићевом дипломати да их понесе у вјечност заборав.

*

* *

Најзад, и најмлађи од тројице, у Босну пресељених, браће Паштровића, Радич, оставио је, свакако знатно мање од Алексе и Остоје, такође трага у дубровачким писаним изворима. Не рачунајући вријеме када је са братом Николицом боравио у старом завичају и даровао земљишне посједе цркви св. Николе у Прасквици, он је, као млад човјек, вјероватно већ ожењен Јеленом, из непознатог рода, с којом, не зна се да

⁸⁴ N. Jorga, *Notes et extraits II*, 296, 9. X 1431. Упор. J. Gondulac, *Chronica Ragusina*, 251.

⁸⁵ Вијест о његовој смрти доспјела је крајем новембра 1431. године у Дубровник и одатле упућена Сандаљу. HAD: Cons. Rog. V fol. 45, 29. XI 1431.

⁸⁶ F. Miklošič, *Monumenta Serbica*, 370, br. CCCXIV, 25. X 1431. Упор. A. Babić, *Diplomatska služba*, 165.

ли је имао порода, стигао из Боке у требињску област. Тамо га срећемо заједно са старијом браћом, Алексом и Остојом, са којима је, како се чини, живио неко вријеме и четврти брат Николица, о којем не бисмо знали ништа да га поткрај 1421. године није оптужио Радин Толиновић, због неких отетих свиња у Конавлима.⁸⁷ Радич, изгледа, бар у прво вријеме није био велики миљеник среће, пошто је морао „због страха од Турака“ (*propter metum Theucorum*) да бјежи у Дубровник, гдје му је, додуше, влада додијелила изнајмљену кућу у којој се склонио заједно са породицом.⁸⁸ Можда су и у праву они који више претпостављају, неголи уистину тврде, да га је, поред турског, и страх од Сандаља Хранића присилио на овакав корак. Овај босански велможа је само два мјесеца касније истим путем „упутио“ и старијег Радичевог брата Алексу Паштровића.⁸⁹ Могуће је да избјеглом Радичу и није било тако лоше у граду подно Срђа, будући да је још 1419, заједно са Остојом, добио дубровачко грађанство.⁹⁰ Када се вратио из избјеглиштва Радич је, изгледа, наставио да живи на својој старој баштини која се, по мишљењу Љ. Спаравала, налазила мало источније од требињског села Зачуле.⁹¹

Да га је, попут „грома из ведрa неба“, погодила владина оптужба његових људи да су се бавили пљачком (*guse*) на дубровачком земљишту, свједочи веома жустар и полемичан Радичев одговор, писан у требињском крају и упућен дубровачким властима с прољећа 1420. године. Очито потресен тиме, Радич се, киптећи од бијеса, заклињао да му је и рођени „брат у том био“ не би га „потајио“, признајући, додуше, да је његов човјек Вукосав Дехојевић пребјегао Обраду Боројевићу, али и за њега је јамчио да није учествовао у тој работи. Зато је упућивао Дубровчане да се за кривце распитају код Озрише и браће Цохана и Припчина Красомирића (које још зову и Бранковићима), према којима су још старији аутори успјели да одреде мјесто гдје се пљачка догодила и лоцирају подручје на којем је кнез Остоја био властелин.⁹² Ово Радичево писано упутство,

---

⁸⁷ HAD: Lam. de For. IV fol. 223^v, l. X 1421.

⁸⁸ HAD: Cons. Rog. II fol. 98, 22. II 1420. Упор. И. Божић, *Дубровник и Турска*, 47, нап. 144; Р. Анђелић, *Srednjevjekovni gradovi*, 191; Ђ. Тошић, *Требињска област*, 215 и Д. Динић-Кнежевић, *Миграције становништва из јужнословенских земаља*, 242.

⁸⁹ Р. Анђелић, *Srednjevjekovni gradovi*, 191-192.

⁹⁰ HAD: Cons. Min. II fol. 90, 25. X 1419.

⁹¹ Љ. Спаравало, *Бијела кнеза Алексе Паштровића*, 79-81.

⁹² Љ. Стојановић, *ССП/1*, 566, бр. 586, марта 1420; М. Пуцић, *Споменици српски*, књ. III, 72, бр. 69, марта 1420. Поменути Вукосав Дехојевић, Радичев човјек, тешко

поред имена чланова породице Красомирић, доноси и један занимљив географски податак који казује да је „на броду на Сланом“ ухапшен неки Бартио Влатков. Овдје се не ради о Сланом на мору, нити је ријеч „брод“ употријебљена у значењу ријечи „лађа“, већ се – како упозорава домишљати Спаравало – ради о данашњем селу Старо Слано уз ријеку Требишњицу, а „брод“ је, у ствари, био сплав на ријеци гдје су превозени људи и стока.⁹³

Трагање за једним од тројице разбојника у Старом Сланом – по имену Радивојем Славомирићем – којег Радич помиње у своме писму, одвело је радозналост Спаравала у требињску област, гдје га (наравно у дубровачким изворима!) налази као човјека Добровоја Милкусовића – припадника једног од пет родова требињске властеле Љубибратића, чији се људи помињу у требињском селу Бијелој.⁹⁴ Све то упућује на закључак да је кнез Радич био властелин у непосредном дубровачком залеђу који савршено познаје насељена мјеста, властелу и њихове људе у томе крају, па се ваљда зато Дубровчани и обраћају њему због невоље која их је снашла. За разлику од енергичне заштите својих људи пред неправедним оптужбама да су учествовали у гусарењу „на броду на Сланом“ овај, само на први поглед, брижни и принципијелни Паштровић је, безмало двије деценије касније, слао, са женом Јеленом, своје поданике да украду двије пече сукна из куће патарена Обуцена „in loco Eretva sub Belgrado“.⁹⁵

Попут двојици старије браће, Алекси и Остоји, и Радичу, очито, дипломатија није била мрска. Слично њима, и он је повремено мијењао „господаре“ за које је радио. Дипломатску каријеру је започео на двору Радосава Павловића, о чему свједочи изјава *ser* Влахе Ђурђевића да му је у подграђу главног Павловићевог града Борча, поред куће Микоја Мозолића, Радич Паштровић казивао да је присуствовао повјерљивом

да би се могао довести у везу са Миклушем Дехојевићем, кнезом влаха за цијелу Цетинску жупу, због велике удаљености. В. Нџабак, *Naseljavanje hercegovačkih i bosanskih vlaha u Dalmatinsku zagoru u XIV, XV i XVI veku*, Zbornik „Migracije i Bosna i Hercegovina“, Сарајево 1990, 75 и С. Рудић, *Властела Илирског грбовника*, Београд 2006, 134.

⁹³ Љ. Спаравало, *Бијела кнеза Алексе Паштровића*, 80.

⁹⁴ О овој грани племена Љубибратића види опширније: М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 19-20.

⁹⁵ Р. Ђошковић, *Crkva bosanska u XV stoljeću*, 252; Д. Ковачевић-Којић, *Градска насеља средњовјековне босанске државе*, Сарајево 1978, 113; Д. Динић-Кнежевић, *Тканине у привреди средњовековног Дубровника*, Београд 1982, 265 и Б. Храбак, *Отимачина и хајдучија херцеговачке властеле*, 301.

разговору вођеном у Павловићевом гостињцу између њега и браће Радосава и Богдана Муржића и дубровачког трговца Налка Влахоте Хранковића о заоченом дубровачком племићу Паладину Гундулићу.⁹⁶ До кад је Радич остао у служби код Павловића не бисмо знали рећи. Сигурно је, међутим, једно – да је послѣје Радосављевог губитка требињске области (1439), у којој су се налазили Паштровићеви посједи, овај постао „властелин“ (noblem) Стефана Вукчића Косаче, у којем га положају налазимо и пуних двадесетак година касније.⁹⁷ Раније претпоставке да би Радич Паштровић који је почетком маја 1443. стигао у Венецију са „братијом“ и извјесним бројем других пребјеглица који су листом постали млетачки „плаћеници“ (provizionati) могао одговарати јунаку из наше приче данас и дефинитивно падају у воду.⁹⁸ Пратећи их у венецијанској архивској грађи, Иван Божић и Марко Шуњић су закључили да се ради о млетачком плаћенику Радичу Грубачевићу из паштровићке области који се с тројицом браће и њиховим породицама (било их је 52 члана!) повукао у свој „castelum“ на неком шкољу близу обале (вјероватно на св. Стефану) и тамо вјерно служио Венецији излажући се „хиљадама смртних опасности“ (exponente se ad mille pericula mortis). За обављање „вјерне службе“ добијао је, заједно са браћом, по 8 перпера мјесечно, у нади да ће им се плата са осам повећати на десет перпера и да ће и служба и плата послѣје њихове смрти, бити пренијета на дјецу да им не би остала у неизвјесности.⁹⁹

Да ли само због оне двије пече сукна које су, на његов и женин подстрек украли њихови поданици у Коњицу, или, због неке друге, крупније кривице – што ће бити вјероватније – Радич је почетком августа 1450. године доспио у дубровачки затвор чиме престаје његово даље јављање у изворима, а заједно са њим престаје и наше казивање о босанским „лутајућим витезовима“ Паштровићима.¹⁰⁰

---

⁹⁶ NAD: Lam. de For. VI fol. 241, 13. XII 1423.

⁹⁷ С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*, Београд 1964, 66.

⁹⁸ Ј. Вукмановић, *Паштровићи*, 31-32.

⁹⁹ И. Божић, *Средњовековни Паштровићи*, 160-161 и М. Шунјић, *Bosna i Venecija (odnosi u XIV i XV st.)*, Сарајево 1996, 218-219. О Радичу Грубачевићу, као вођи „клана“ Грубачевића и најистакнутијем заступнику млетачких интереса у Паштровићима, који је спутавао сличне амбиције Дабижива Алексића, Радича Црнца и Хрвоја Новаковића, што је водило жестоком међусобним сукобима и страдањима појединаца обеју завађених страна, види опширније: М. Антоновић, *Оснивачка повеља Балше III Балшића манастиру Светог Николе*, 225.

¹⁰⁰ N. Jorga, *Notes et extraits II*, 431-438, нар. 2, 5. VI 1450.

*
* *

Тројица од петорице синова Радослава Паштровића (Алекса, Остоја и Радич), преселили су се из истоимене паштровићке области у Зети у требињски крај, гдје су убрзо стекли земљишне посједе и на њих насељавали себи потчињене људе. Као угледне племиће и сусједи од повјерења, Дубровчани су их недуго послѣ досељења примили у редове свога грађанства, а у случајевима повремених опасности обезбјеђивали им и боравак у граду. Но, упркос томе, Паштровићи се нису увијек коректно односили према њима, већ су у много случајева пљачкали њихове трговце у дубровачком залеђу. Тројица браће Паштровића највише су остали упамћени по дипломатским активностима које су обављали у служби најмоћнијих обласних господара (Косача и Павловића) и босанских краљева. Алекса је, као доајен међу њима, стајао најприје уз војводу Сандаља, а потом прешао на двор Радосава Павловића који га је ангажовао искључиво у рјешавању све сложенијих односа са Дубровником. Код истог „послодавца“ дјеловао је и средњи од браће по годинама, Остоја, којег је Павловић редовно отпремао на Порту, гдје је – уз безброј лажи, мита и корупције – покушавао да докаже да Радосав није продао, већ само уступио свој дио Конавала Дубровчанима 1426. године. Најмлађи од браће, Радич је све до Павловићевог губитка требињске области (1439) „таворио“ у његовој служби, а затим постао племић и дипломата код херцега Стефана Вукчића Косаче, да би 1450, под непознатим околностима, доспио у затвор. У најкраћем, Паштровићи су послѣ досељавања у Босну, постали једна од оних властеоских породица које су биле захваћене бројним и тешким збивањима на југу ове земље, чији су терет и величина надилазили њихову економску снагу. Зато се за ову тројицу Паштровића може метафорично рећи: „много хтјели, много започели“, али, и поред повремених дипломатских успјеха, остварили толико да није претекло припадницима слиједећег нараштаја да би могли да наставе свијетлу „славу“ својих предака, чија је „звјезда“ већ средином XV вијека почела увелико да тамни.

Ђуро Тошић

**PAŠTROVIĆ FAMILY,
THE "WANDERING KNIGHTS" FROM BOSNIA
(Summary)**

Having been involved into the fierce conflict between Sandalj Hranić, Bosnian duke, and Đurađ II Balšić, ruler of Zeta, the five sons of Radoslav Paštrović (Andrija, Nikolica, Aleksa, Ostoja and Radič), moved from the region Paštrović family possessed into Kotor and became citizens of the forementioned town. They have probably been incited to act consequently, after Kosača left the battle field, by fear of Balšić' revenge. Some time later, Aleksa, Ostoja and Radič moved from Kotor into the region of Trebinje where they acquired some land properties, due to the support Sandalj offered to them. The inhabitants of Dubrovnik „honored“ them as close and dignified neighbors by having issued citizenships to them; they also donated to them certain sums of money on a number of occasions, but, nevertheless, the „ungreatful“ newcomers often stole the cattle from the peasants of Astarea of Dubrovnik and robbed merchants' goods in the hinterland.

However, the members of the Paštrović family became, above all, widely known as diplomats staying at the courts of the most prominent Bosnian lords (Kosača and Pavlović), and of the kings Tvrtko II Tvrtković and Stefan Ostojić. Duke Radosav Pavlović used, most likely, to pay the largest sums of money for the obtained favours; due to this, Aleksa moved to Pavlović' court, having left Sandalj and Tvrtko II, and became the main „expert“ for resolving the issues concerning his part of Konavle with Dubrovnik. Upon coming to Pavlović' court, he found his younger brother Ostoja there, who has already built up the image of an unordinary and controversial diplomat, through his senseless efforts employed to prove to the sultan and to his viziers by means of lies, bribe and corruption that his master did not sell, but only put under hypothecation Konavle to the inhabitants of Dubrovnik, who refused to give the region back to him, after having effectuated the payoff of their debts. The youngest brother Radič has also been active in the diplomacy field, but not as much as his older brothers (Aleksa and Ostoja). He stayed at Pavlović' court until the duke lost the region of Trebinje in 1439, and was afterwards „nominated“ nobleman and diplomat of the Duke and Herceg Stefan Vukčić Kosača. After approximately a decade spent in Kosača's service, he got into the prison of Dubrovnik under unknown circumstances in the middle of the 1450's, and thus anticipated the disappearance of Paštrović family, the „wandering knights“ from the historical stage.

Keywords: The Paštrović family, Aleksa, Ostoja, Radič, Konavle, Dubrovnik, Kotor, sultan, Porta.